

Harmonizirani indeks cen življenjskih potrebščin (HICŽP)

Metodološka pojasnila

Zadnja sprememba

Februar 2009

Razvoj HICŽP

Zgodovina:

SURS je začel z računanjem HICŽP (Harmonizirani indeks cen življenjskih potrebščin) kot samostojnim indeksom z letom 2001, vendar pa so se priprave in njegov razvoj začeli že prej. Prvi korak, ki je bil v okviru prilagajanja zahtevam procesa harmonizacije izveden, je bil prehod na novo klasifikacijo individualne porabe sredstev (COICOP/HICP) z letom 1997.

V naslednjih fazah pa so se potem postopno uvajale tudi druge zahteve iz sprejetih uredb za to področje. Te so med drugim vplivale tudi na samo sestavo liste izdelkov in storitev za izračun indeksa, v katero so bili tako vključeni

- z letom 1997: izdelki za vrtnarstvo in domače živali;
- z letom 1999: zdravstveno in kasko zavarovanje, nočitve v hotelih;
- z letom 2000: zdravila na recept, zdravstvene in zobozdravstvene storitve, počitnice v paketu, storitve socialnega varstva, računalniška oprema, upravne takse;
- z letom 2001: nekatere prevozne storitve, storitve mobilne telefonije in dostop do interneta, veterinarske storitve, storitve kabelskih operaterjev;
- z letom 2002: razširitev zajema zdravil, storitve bolnišnic, nekatere gostinske storitve, finančne storitve;
- z letom 2003: povečanje števila novih avtomobilov;
- z letom 2004: storitve visokošolskega izobraževanja;
- z letom 2005: rabljeni avtomobili;
- z letom 2006: borzne storitve, nekatere nove osebne storitve;
- z letom 2007: nekatere nove zdravstvene in zobozdravstvene storitve;
- z letom 2008: nekatera nova zdravila, povečanje števila rabljenih avtomobilov;
- z letom 2009: nekateri novi izdelki in storitve po različnih podskupinah.

Prvih nekaj let so bile tako na primer v okviru osnovnega pokritja (»initial coverage«) nekatere bolj »težke« skupine kot so npr. zdravstvene in izobraževalne storitve, zajete le delno in se je potem pokritost oz. zajem izdelkov in storitev v njihovem primeru razširil postopno.

Danes HICŽP zajema praktično skoraj vse izdatke gospodinjstev za končno potrošnjo, izjema so še vedno imputirani izdatki za najemnine v lastniško zasedenih stanovanjih (OOH), izdatki za igre na srečo, življenjsko zavarovanje, mamila, prostitucijo in FISIM, ki so zaenkrat še izločeni. Razvoj HICŽP se še vedno nadaljuje.

Koncept in definicije

Namen HICŽP:

Harmonizirani indeks cen življenjskih potrebščin (HICŽP) je indeks Laspeyresove vrste, ki zajema vse kategorije COICOP/HICP (tj. klasifikacije individualne potrošnje po namenu, prilagojena za potrebe HICŽP). Je tudi primerljiv indeks cen življenjskih potrebščin, ki ga računajo vse države članice in se uporablja za merjenje inflacijskih stopenj.

Harmonizirani indeksi cen življenjskih potrebščin za Slovenijo so na voljo od leta 2001 (podatki pred letom 2001 so ocene, ki temeljijo na nacionalnem indeksu cen življenjskih potrebščin).

Klasifikacija:

HICŽP zajema vse skupine in podskupine iz COICOP/HICP klasifikacije, katerih delež v skupni potrošnji je večji od 0,1 %. Po omenjeni klasifikaciji so izdelki in storitve razvrščeni v 4 ravni:

- 0 skupaj
- 01 oddelke (npr. Hrana in brezalkoholne pijače)
- 011 skupine (npr. Hrana)
- 0111 razrede (npr. Kruh in drugi izdelki iz žit)

Razlike med HICŽP in domačim ICŽP

HICŽP se uporablja za primerjanje inflacijskih stopenj med državami ter za računanje konvergenčnega merila glede cenovne stabilnosti, medtem ko ima ICŽP funkcijo indikatorja domače inflacije in je poleg tega pomemben še za indeksacijo plač ter drugih socialnih transferjev.

Med indeksoma sicer ni večjih razlik razen, da:

- HICŽP temelji na domačem načelu potrošnje (meri spremembe v ravni drobnoprodajnih cen izdelkov in storitev glede na sestavo izdatkov, ki jih domači in tuji potrošniki namenjajo za nakupe predmetov končne porabe na ozemlju Slovenije), medtem ko nacionalni ICŽP temelji na nacionalnem načelu potrošnje (meri spremembe v ravni drobnoprodajnih cen izdelkov in storitev glede na sestavo izdatkov, ki jih domače prebivalstvo namenja za nakupe predmetov končne porabe doma in v tujini). Ta razlika med njima se kaže v utežeh.
- pri HICŽP se za izračun povprečnih nacionalnih cen na elementarni ravni uporablja geometrična sredina, pri domačem ICŽP pa aritmetična sredina.

Vse ostalo pa je enako (npr. cene, klasifikacija, bazno leto, vrste indeksov ipd.). Zahteve iz uredb za področje HICŽP so bile namreč sočasno upoštevane tudi pri razvoju ICŽP.

Pokritost/zajem

Zajem:

HICŽP zajema vsa individualna gospodinjstva na ozemlju naše države, ne glede na dohodek, nacionalnost, socialni ali bivalni položaj. Zajema pa tudi osebe, ki bivajo v institucionalnih gospodinjstvih ter izdatke tujcev. Slednji so ocenjeni na podlagi podatkov iz anket o tujih turistih.

HICŽP se nanaša na področje celotne države. Podatki o cenah pa se zbirajo v štirih večjih krajih tj. Ljubljani, Mariboru, Kopru in Novem mestu, v primeru nastanitvenih in nekaterih osebnih storitev pa tudi v pomembnejših turističnih krajih po Sloveniji.

Narava osnovnih podatkov

Spremljanje cen:

Podatke o cenah reprezentativnih izdelkov in storitev vsak mesec med 1. in 25. v mesecu zberejo opazovalci cen. Cene za večino izdelkov in storitev se opazujejo enkrat mesečno, izjema so cene kmetijskih pridelkov, katerih cene se zbirajo dvakrat mesečno.

Izdelki in storitve so za potrebe izvajanja oz. razporeditve časa opazovanja cen v posameznem mesecu razvrščeni v naslednje skupine:

- kmetijski pridelki (1. in 3. teden v mesecu)
- neživilski izdelki (med 1. in 15. v mesecu)

- živilski izdelki (med 16. in 21. v mesecu)
- storitve (med 22. in 25. v mesecu)
- naftni derivati (med 1. in 25. v mesecu).

Uteži:

Uteži, ki se v posameznem letu uporabljajo za izračun indeksa, temeljijo na podatkih o izdatkih gospodinjstev za končno potrošnjo iz nacionalnih računov. Ti podatki se preverjajo in dopolnjujejo tudi s podatki iz drugih statističnih in nestatističnih virov.

Uteži se spreminjajo vsako leto. V letu 2009 temeljijo na podatkih o strukturi izdatkov za leto 2007, preračunanih na cene iz decembra t-1. Uteži za pomembne in občutljive skupine se vsako leto še dodatno preverjajo.

Izbor snemalnih mest:

Mesta, kjer se spremljajo cene, so izbrana na podlagi podatkov o prometu v trgovini na drobno, podatkov iz poslovnega registra in drugih virov, predvsem pa na podlagi informacij opazovalcev cen. Glavni kriterij za izbor snemalnega mesta v posameznem kraju je zagotoviti čim večjo pokritost prodajnega prostora in obenem tudi ustrezno zastopanost različnih tipov trgovin oz. prodajnih mest.

V vzorec so izbrane različne vrste prodajnih mest: klasične trgovine, supermarketi, veliki nakupovalni centri, tržnice, obrtne delavnice, restavracije in hoteli. Cene za nekatere izdelke oz. storitve pa se zberejo tudi prek interneta in prodajnih katalogov.

Na število snemalnih mest, kjer se bodo spremljale cene, vpliva velikost kraja kot tudi vrsta izdelka oz. storitve, za katerega se cene spremljajo. Seznam snemalnih mest se revidira in dopolni ob koncu vsakega leta.

Izbor izdelkov in storitev:

Izbor oz. zamenjave reprezentativnih izdelkov in storitev v "košarici" se opravijo ob koncu vsakega leta, ko se določijo tudi njihovi opisi. Podlaga za njihov izbor so informacije iz anket o potrošnji gospodinjstev, statistike trgovine, tržne raziskave ter v največji meri informacije opazovalcev cen o dogajanju na trgu. Ti se potem v končni fazi tudi odločijo in izberejo proizvod katerega proizvajalca konkretno bodo spremljali na določenem snemalnem mestu (npr. trajno mleko z 1,6 % maščob v litrski embalaži od Ljubljanskih mlekarn). Pri svojem izboru morajo upoštevati širši opis izdelka oz. storitve, za katerega je potrebno zbrati cene, zastopanost različnih proizvajalcev kot tudi dobro prodajo tega izdelka na izbranem snemalnem mestu.

Opisi posameznih izdelkov oz. storitev so bolj ali manj podrobni in vsebujejo navedbo velikosti, sestave, gramature, znamke, merske enote in včasih tudi cenovnega razreda. Kako podrobna bo specifikacija je odvisno tudi od same narave izdelka oz. storitve. V primeru, ko ima le-ta veliko karakteristik, ki lahko vplivajo na njegovo ceno, je potem tudi njegova specifikacija bolj podrobna. V našem primeru so specifikacije precej podrobne pri avtomobilih, nekaterih tehničnih proizvodih, zdravilih, učbenikih in nekaterih storitvah, bolj ohlapne pa so pri oblačilih in obutvi, hrani.

Velikost vzorca (stanje v 2009):

Vsak mesec je za potrebe računanja indeksov cen zbranih okrog 16.000 cen na okrog 1.200 opazovalnih mestih. Pretežni del teh cen je zbranih na terenu s pomočjo opazovalcev cen, okrog 25 % pa tudi centralno tj. po telefonu in prek interneta.

Število zbranih cen v enem mesecu: 16389

01 Hrana in brezalkoholne pijače 5012

02 Alkoholne pijače in tobak 275

03 Obleka in obutev 1556
04 Stanovanje 750
05 Stanovanjska oprema 1618
06 Zdravje 465
07 Prevoz 2135
08 Komunikacije 692
09 Rekreacija in kultura 2000
10 Izobraževanje 62
11 Gostinske in nastanitvene storitve 835
12 Raznovrstno blago in storitve 989

Število izdelkov in storitev v posamezni skupini (stanje 2009):

00 Skupaj 666
01 Hrana in brezalkoholne pijače 158
02 Alkoholne pijače in tobak 17
03 Obleka in obutev 74
04 Stanovanje 35
05 Stanovanjska oprema 76
06 Zdravje 47
07 Prevoz 61
08 Komunikacije 18
09 Rekreacija in kultura 81
10 Izobraževanje 6
11 Gostinske in nastanitvene storitve 37
12 Raznovrstno blago in storitve 56

Izračun

Računanje povprečnih cen :

Ko so v posameznem mesecu zbrane vse cene, sledijo izračuni najprej povprečnih cen in nato indeksov cen.

Povprečno ceno vsakega posameznega izdelka oz. storitve v kraju izračunamo z navadno geometrično sredino iz cen, zbranih na vseh snemalnih mestih v tem kraju. Povprečno nacionalno ceno vsakega izdelka oz. storitve izračunamo s tehtano aritmetično sredino iz predhodno izračunanih povprečnih krajevnih cen. Uteži za posamezen kraj so najpogosteje določene na podlagi podatkov o številu prebivalcev in številu prodajnih mest v posameznem kraju, v nekaterih primerih pa tudi na podlagi podatkov o prodaji in drugih informacij.

Računanje indeksov:

Iz povprečnih nacionalnih cen vsakega tekočega in baznega meseca (december predhodnega leta) izračunamo za vsak posamezen izdelek oz. storitev individualne indekse. Iz individualnih indeksov pa nato s tehtano aritmetično sredino izračunamo agregatne indekse, to je indekse skupin in skupni indeks.

Referenčno obdobje indeksov:

Referenčno (bazno) obdobje indeksov je povprečje 2005 (2005=100).

Priprava in kontrola podatkov

Kontrola podatkov:

Opazovalci cen vse zbrane podatke še enkrat preverijo pred vnosom v pripravljeni računalniški program, druga faza kontrole podatkov je vključena v samem programu, ob koncu pa se izračuni preverjajo še ročno. Nobena od zbranih cen, ki je problematična, se ne izloči avtomatično, ampak se obravnava individualno in se o njej poskuša zbrati dodatne informacije.

V primeru, ko cene določenega izdelka oz. storitve, ki ni sezonske narave, na izbranem snemalnem mestu ni mogoče popisati, se potem max. naslednja dva meseca upošteva njegova zadnja znana cena. V tem času pa se v opazovanje izbere tudi že nadomestni proizvod, pri izbiri katerega se upošteva, da je čim bolj soroden prvotno izbranemu, če to ni mogoče v okviru obstoječega snemalnega mesta, se poišče novo. Cena nadomestnega proizvoda se vključi v izračun indeksov, ko se dokončno pokaže, da cene prvotno izbranega proizvoda ne bo več mogoče pridobiti oz. najkasneje po treh mesecih.

Korekcije cen zaradi sprememb v kvaliteti:

Indeksi cen naj bi odražali le spremembe v cenah, ne pa tudi sprememb v kvaliteti. Zaradi tega je potrebno tisti del spremembe cene, ki je posledica sprememb v kvaliteti, na nek način oceniti in izločiti iz izračunov indeksov. V naši praksi se korekcije cen zaradi sprememb v kvaliteti najpogosteje izvajajo pri avtomobilih, računalniški opremi, večjih gospodinjskih aparatih, oblačilih in drugih tehničnih izdelkih.

Korekcije cen zaradi sprememb v kvaliteti se izvajajo z uporabo naslednjih metod in pri sledečih skupinah izdelkov:

- *metoda opsijskih stroškov*: novi avtomobili;
- *metoda neposredne primerjave cen*: hrana, oblačila;
- *metoda prekrivanja*: oblačila, avdio, video in hi-fi naprave;
- *metoda vezanega prekrivanja*: računalniška oprema;
- *retropolacija* ("imputacija nove bazne cene"): pogosto uporabljena za vse ostale proizvode;
- *korekcija zaradi spremembe embalaže*: hrana, zdravila;
- *korekcije na podlagi subjektivnih ocen*: oblačila, avtomobili.

Sezonske razprodaje in znižanja cen:

Pri spremljanju cen in kasneje v izračunih indeksov cen se upoštevajo tudi popusti, akcije in vsa druga znižanja cen, če so ob nakupu določenega izdelka oz. storitve na voljo vsem potencialnim kupcem brez kakršnihkoli posebnih zahtev.

Sezonski proizvodi:

V skladu s COICOP/HICP klasifikacijo so med sezonske proizvode zaenkrat uvrščeni sadje, zelenjava in ribe. Cene teh izdelkov se spremljajo dvakrat mesečno, a le takrat ko so na trgu. Pri tistih izdelkih, katerih cen v posameznem mesecu ni mogoče zbrati, se njihova utež pri računanju indeksov porazdeli med ostale izdelke.

Poleg teh pa je v "košarici" še kar nekaj izdelkov oz. storitev, na katerih ponudbo in cene prav tako zelo vpliva sezona. Pri oblačilih (npr. zimski plašč, kopalke), obutvi in podobnih izdelkih (npr. smuči, gume), za katere je značilno, da gibanja cen izven sezone niso močna in so ti izdelki običajno tudi umaknjeni iz trgovin, se v času, ko niso v prodaji, spremlja zadnja znana cena.

Revizije:

Ko so podatki o indeksih in cenah enkrat objavljeni se ne revidirajo več, razen v primeru, da bi se kasneje ugotovila napaka.

O večjih metodoloških spremembah so uporabniki in javnost seznanjeni v naprej, medtem ko so manjše spremembe predstavljene v rednih mesečnih publikacijah.

Zakonske podlage

Uredbe:

Pravno podlago in metodologijo tega indeksa zaenkrat ureja 17 uredb:

- Uredba Sveta (ES) št. 2494/95 o HICŽP;
- Uredba Komisije (ES) št. 1749/96 o začetnih izvedbenih ukrepih za Uredbo Sveta št. 2494/95 o HICŽP;
- Uredba Komisije (ES) št. 2214/96 o HICŽP: posredovanje in diseminacija podindeksov HICŽP;
- Uredba Komisije (ES) št. 2454/97 o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe Sveta št. 2494/95 glede minimalnih standardov za kakovost ponderiranja HICŽP;
- Uredba Sveta (ES) št. 1687/98 o spremembi Uredbe Komisije (ES) št. 1749/96 o vključitvi blaga in storitev v HICŽP;
- Uredba Sveta (ES) št. 1688/98 o spremembi Uredbe Komisije (ES) št. 1749/96 o ozemeljskem in prebivalstvenem zajetju HICŽP;
- Uredba Komisije (ES) št. 2646/98 o podrobnih pravilih za izvajanje Uredbe Sveta (ES) št. 2494/95 glede minimalnih standardov za obravnavo tarif v HICŽP;
- Uredba Komisije (ES) št. 1617/99 o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe Sveta (ES) št. 2494/95 o minimalnih standardih za obravnavo zavarovanja v HICŽP;
- Uredba Komisije (ES) št. 1749/99 o spremembi Uredbe (ES) št. 2214/96 o podindeksih HICŽP;
- Uredba Sveta (ES) št. 2166/99 o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe (ES) št. 2494/95 glede minimalnih standardov za obravnavo proizvodov v zdravstvu, izobraževanju in socialnem varstvu v HICŽP;
- Uredba Komisije (ES) št. 2601/00 o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe Sveta (ES) št. 2494/95 o času upoštevanja drobnoprodajnih cen v HICŽP;
- Uredba Komisije (ES) št. 2602/00 o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe (ES) št. 2494/95 o minimalnih standardih za obravnavo znižanj cen v HICŽP;
- Uredba Komisije (ES) št. 1920/01 o podrobnih pravilih za izvajanje Uredbe Sveta (ES) št. 2494/95 glede minimalnih standardov za obravnavo tarif v HICŽP;
- Uredba Komisije (ES) št. 1921/01 o podrobnih pravilih za izvajanje Uredbe Sveta (ES) št. 2494/95 glede minimalnih standardov za revizije HICŽP;
- Uredba Komisija (ES) št. 1708/2005 o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe Sveta (ES) št. 2494/95 glede skupnega referenčnega obdobja za HICŽP in o spremembi Uredbe (ES) št. 2214/96;
- Uredba Sveta (ES) o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe Sveta (ES) št. 2494/95 glede časovnega okvira zbiranja cen v HICŽP.
- Uredba komisije (ES) št. 1334/2007 o spremembi Uredbe (ES) št. 1749/96 o začetnih izvedbenih ukrepih za Uredbo Sveta (ES) št. 2494/95 o HICŽP.

Publiciranje

Objava podatkov o HICŽP:

Prvi podatki o HICŽP za 12 glavnih skupin COICOP klasifikacije za tekoči mesec so objavljeni v publikaciji "Prva objava" zadnji delovni dan, sočasno pa so predstavljeni tudi na novinarski konferenci in na Internetu. V tem obdobju pa so ti podatki posredovani tudi na Eurostat. Podatki za pretekla leta so na voljo v Statističnem letopisu in v letni Statistični informaciji.

Metodologija in opisi virov, ki se uporabljajo za izračun HICŽP, so predstavljeni na spletnih straneh in v Statističnem letopisu.

[Back to top](#)